

PŘÍLEŽITOSTI K STRATEGICKÉMU UPLATŇOVÁNÍ PARTNERSTVÍ MEZI MATEŘSKÝMI A ZÁKLADNÍMI ŠKOLAMI

JANU Miroslav – PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ Dominika

Anotace

Článek plynule navazuje na výstupy výzkumné sondy prezentované v článku Klady a zápory strategie partnerství mateřských a základních škol. Získaná data vytvářejí teoretická východiska pro aplikační nástin možných výhod vyplývajících ze spojení mateřské a základní školy jako jedné instituce.

Klíčová slova: preprimární vzdělávání, primární vzdělávání, výchovně vzdělávací činnost, povinné vzdělávání, kurikulum.

OPPORTUNITIES FOR STRATEGIC IMPLEMENTATION BETWEEN NURSERY AND PRIMARY SCHOOLS

Abstract

The article follows up on the outputs of the research probe presented in the article Positives and negatives of partnership strategies in nursery and primary schools. The obtained data form theoretical bases for the application outlines of potential advantages resulting from the connection of nursery and primary school as one institution.

Keywords: pre-primary education, primary education, educational activities, compulsory education, curriculum.

Úvod

Jak avizuje anotace, tento příspěvek je aplikačního charakteru a navazuje na příspěvek taktéž předložený na konferenci Klady a zápory strategie partnerství mateřských a základních škol. Zde byla prezentována výzkumná sonda, která vypovídala o názorech učitelů o výhodách a nevýhodách kontextuality preprimárního a primárního vzdělávání.

Zde bychom rádi na vzorovém příkladu demonstrovali smysluplnost návazného kurikula, přičemž se opíráme o legislativně platné a závazné vzdělávací programy (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2004 a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání). Tím je deklarována uplatnitelnost a opodstatněnost předkládaných činností. Naším záměrem je však podpořit myšlenku společného působení učitelů v preprimárním a primárním vzdělávání na cílevědomý rozvoj dítěte.

Kontextuální návaznost kurikula – praktický příklad

Svět kolem nás I.

Cílová skupina: (věk dětí)	3 – 4 roky dítěte
Materiální zabezpečení:	Pomůcky: <ul style="list-style-type: none">- vkládací geometrické tvary- seguinoва deska
Legislativní ukotvení na RVP (PV, ZV)	RVP PV Vzdělávací oblast: Dítě a jeho psychika
Vymezení oblasti řešení	Podoblast: Poznávací schopnosti a funkce, představivost a

problematiky:	fantazie, myšlenkové operace
Struktura činnosti:	Účelem předkládaných aktivit je na podkladě samostatné manuální činnosti dítěte pochopit elementární zákonitosti fungování věcí kolem nás.
Použitá literatura:	Legislativní podpora – RVP PV

Popis jednotlivých činností a postupů:

1. Úvod

Předkládané aktivity se zaměřují na rozvoj dítěte v oblasti poznávání fungování okolního světa. Přibližuje mu environmentální zákonitosti na podkladě rozvoje geometrických představ. Rádi bychom zdůraznili aktuálnost dané oblasti právě z důvodu stále více alarmujících výsledků žáků v mezinárodních srovnávaních v technické gramotnosti (mj.). Presentovaná činnost může podpořit rozvoj představivosti dítěte při konstruování základních prekonceptů o elementárních matematicko-geometrických zákonitostech, dále podporuje rozvoj pravo-levé či prostorové orientace a nesmíme opomenout ani podporu rozvoje jemné motoriky. Správné a včasné „nastartování“ těchto kategorií rozvoje u dítěte může podpořit jeho pozdější školní úspěšnost.

2. Teoretická část

Dle RVP PV je možno v rámci realizace prezentované aktivity uvažovat o níže uvedené vzdělávací nabídce pedagogem:

- Spontánní hra
- Činnost zajišťující spokojenost a radost
- Úkol s viditelným cílem a výsledkem, v němž může být dítě úspěšné
- Cvičení organizačních dovedností
- Přirozené pozorování prostředí a života v něm
- Přirozené i zprostředkované poznávání přírodního okolí, sledování rozmanitostí a změn v přírodě

3. Praktická část

- *cíl pro pedagoga*
 - o rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky správně pochopit a zprostředkovat
- *cíl pro žáka*
 - o kognitivní
 - odhalit správný způsob vkládání obrazců do základní desky
 - rozlišovat obrazce dle tvarů a barev
 - zhodnotit správnost vlastního řešení
 - o afektivní
 - otevřeně a aktivně přijímat nabízenou činnost
 - pozitivně reagovat na úspěch (příp. adekvátně reagovat na neúspěch)
 - akceptovat úkoly spojené s činností
 - o psychomotorický
 - procvičovat jemnou motoriku
 - procvičovat pravo-levou a prostorovou orientaci
- *výstup pro žáka*

V rámci očekávaných výstupů deklarovaných v RVP PV směřujeme k dosahování finální úrovně v těchto oblastech:

- prožívat radost ze zvládnutého a poznání
- vyvinout volní úsilí, soustředit se na činnost a její dokončení
- respektovat předem vyjasněná a pochopená pravidla
- zorganizovat si hru

rozvoj klíčových kompetencí:

- kompetence k učení – soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje
- kompetence k řešení problémů – problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti, postupuje cestou pokusu a omylu, spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací, hledá různé možnosti a varianty, využívá při tom dosavadních zkušeností, fantazii a představivost
- kompetence činnosti a občanské – svoji činnost a hru se učí plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat; odhaduje rizika svých nápadů, jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daným okolnostem

4. Vzdělávací aktivity

Hlavní aktivitou je strukturovaná činnost s použitím tzv. „vkládačky“ a „seguinové desky“.

- **Vkládačka**

Tvořena je základní deskou, v níž jsou vyřezány geometrické tvary – obdélník, čtverec, trojúhelník a kruh. Vkládací objekty tvoří obdobné geometrické tvary opatřené úchytkou pro snadnější manipulaci.

Každý geometrický tvar má jinou barvu, odpovídajícího otvoru v podložce.

Obr. č. 1 – Vkládačka (foto autor)

Úkolem dítěte je vložit vybraný tvar do odpovídajícího otvoru v podložce. Další z možností práce s pomůckou je procvičování jemné motoriky – špetkového úchopu, rozlišování barev.

- **Seguinová deska**

Seguinova deska se skládá ze tří prostorných boxů do sebe zapadajících z důvodů skladnosti. Zasouvací desky do jednotlivých boxů jsou opatřeny deseti otvory různých tvarů podle náročnosti úkolů.

Děti do jednotlivých otvorů vkládají objekty vybrané podle předloženého tvaru otvoru na zasouvací desce (viz obr. č. 2).

Obr. č. 2 – Seguinova deska (foto autor)

Modifikovaná Seguinova deska bývá řazena do kategorie hraček s didaktickým záměrem. Napomáhá k rozvoji jemné a hrubé motoriky, rozvoji senzomotorických dovedností, podporuje učenlivost a šikovnost.

5. Popis rizik

Efektivnímu výstupu užití činnosti hrozí následující rizika:

- nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti
- převaha zprostředkovaného poznávání světa
- převažující důraz na pamětní učení a mechanickou reprodukci, málo názornosti
- nedostatek času a prostředků pro spontánní hru, k jejímu rozvinutí a dokončení

6. Evaluace cílů

Pedagog průběžně pozoruje spontánní hru dítěte a zaznamenává pokrok do diagnostického listu (úroveň se zvyšuje dle postupného rozvoje oblastí u dítěte).

Tab. č. 1: Hodnocení rozvoje dítěte v oblasti geometricko-matematických představ, pravo-levé a prostorové orientace a jemné motoriky (upraveno dle přílohy k RVP PV)

Oblast rozvoje	Vstupní úroveň dítěte ¹		Průběžné hodnocení rozvoje dítěte	Výstupní úroveň dítěte ²
Rozpoznání geometrických tvarů				
Manipulace s geometrickými tvary				
Pohybová koordinace				
Koordinace ruky a oka				
Tvořivost a fantazie				
Řešení				

¹ Zde jsou popisovány konkrétní projevy dítěte před realizací výše uvedených aktivit

² Zde jsou popisovány konkrétní projevy dítěte po realizaci výše uvedených činností (činnosti opakujeme, při jednorázovém použití není možné očekávat posun výraznějšího charakteru)

problémové situace				
Orientace v prostoru				
Respektování pravidel				

Svět kolem nás II.

Cílová skupina: (věk dětí)	1. období primární školy, elementární ročník
Materiální zabezpečení:	Pomůcky: <ul style="list-style-type: none"> - Navlékadlo „hodiny“ - Skládací stavebnice kvádrů - Kruhové navlékadlo - Geopanel - Barevný válec
Legislativní ukotvení na RVP (PV, ZV)	RVP ZV Vzdělávací oblast: Matematika a její aplikace
Vymezení oblasti řešené problematiky:	Podoblast: Nestandardní aplikační úlohy a problémy
Struktura činnosti:	Účelem předkládaných aktivit je rozvoj geometrických a matematických představ. Plynule navazují na předešlé téma „Svět kolem nás I“, které bylo primárně určeno dětem předškolního věku. Níže uváděné aktivity jsou taktéž využitelné v mateřské škole, ale dávají prostor i pro řešení nestandardních úloh u dětí mladšího školního věku.
Použitá literatura:	Legislativní podpora – RVP ZV

Popis jednotlivých činností a postupů:

1. Úvod

Prezentací aktivit bychom chtěli poukázat na kontextualitu preprimárního a primárního vzdělávání. Předkládané téma plynule navazuje na tematiku „Svět kolem nás I“, která se zaměřovala na rozvoj chápání elementárních zákonitostí fungování věcí kolem nás. Tyto aktivity byly vytvořeny pro uplatnitelnost v mateřské škole. Budeme-li uvažovat o návaznosti na tuto úroveň dětí, pak přechodem do povinného vzdělávání se začíná zvyšovat také úroveň nároků na ně kladených. Zde vycházíme z RVP ZV, konkrétně ze vzdělávací oblasti Matematika a její aplikace. Důležitou součástí matematického vzdělávání jsou nestandardní úlohy, jejichž řešení může být do značné míry nezávislé na znalostech a dovednostech školské matematiky, avšak je nezbytné uplatňovat logické myšlení. To podporuje rozvoj tzv. divergentního myšlení, které je podporou pro efektivní pochopení celé řady přírodních zákonitostí.

Naší snahou ani v tomto případě není předložení dogmat. Rádi bychom poskytli spíše podnětný náhled na použití netradičních pomůcek. Ty byly často inspirovány specifiky montessori materiálně didaktických prostředků.

2. Teoretická část

Dle RVP ZV je možno v rámci realizace prezentovaných aktivit uvažovat o níže uvedené vzdělávací nabídce pedagogem:

- Číselné a logické řady
- Číselné a obrázkové analogie
- Logické a netradiční geometrické úlohy

3. Praktická část

- *cíl pro žáka*
 - o kognitivní
 - pochopit význam pojmů větší – menší
 - procvičit sčítání a odčítání vybraných objektů, rozlišit objekty dle barev
 - umět vytvářet geometrické objekty v rovině dle zadání učitele
 - o afektivní
 - otevřeně a aktivně přijímat nabízenou činnost
 - pozitivně reagovat na úspěch (příp. adekvátně reagovat na neúspěch)
 - rozvoj představivosti a tvořivosti
 - o psychomotorický
 - procvičovat jemnou a hrubou motoriku
 - procvičovat prostorovou orientaci
 - podpora vývoje upevňování očního zacílení na objekt

- *výstup pro žáka*

V rámci očekávaných výstupů deklarovaných v RVP ZV směřujeme k dosahování finální úrovně v těchto oblastech:

- užívá logickou úvahu a kombinační úsudek při řešení úloh a problémů a nalézá různá řešení předkládaných nebo zkoumaných situací
- řeší úlohy na představivost, aplikuje a kombinuje poznatky a dovednosti z různých tematických a vzdělávacích oblastí

rozvoj klíčových kompetencí:

- kompetence k učení – vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- kompetence k řešení problémů – vyhledává informace vhodné k řešení problému, nachází jejich shodné, podobné a odlišné znaky, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení, nenechává se odradit případným nezdarem a vytrvale hledá konečné řešení problému
- kompetence komunikativní – využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi
- kompetence pracovní – orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení

4. Vzdělávací aktivity

• Navlékadlo „hodiny“

Skládačka má tvar panáčka. Úkolem dítěte je správně nasadit jednotlivé segmenty na sebe. Při správném nebo nesprávném provedení učitel otočí odpovídající výrazy panáčkovy hlavy na dítě. Pomůcka se skládá ze základní obdélníkové desky, do níž je zapuštěna kulatina sloužící

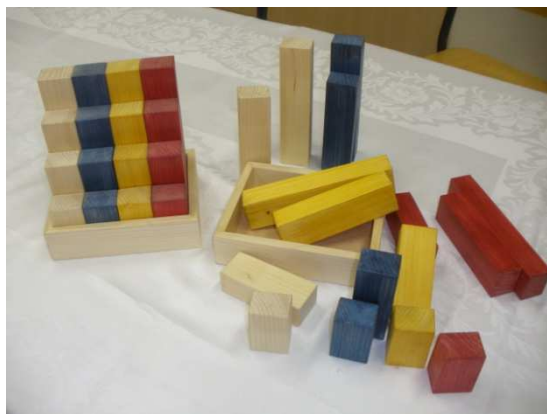
k nasazování jednotlivých segmentů hodin. Segment tvoří 7 hranolů pyramidově odstupňovaných a označených čísly hodin. Na středovém segmentu jsou umístěny ručičky hodin. Hlavu panáčka tvoří otočná koule s oboustranně namalovaným obličejem, usměvavým a smutným. Navlékadlo slouží k nácviku jemné a hrubé motoriky, upevňování očního kontaktu a rozvoji fantazie. Dále podporuje pochopení významu pojmů větší – menší.

Obr. č. 3 – Navlékadlo „hodiny“ (foto autor)

- **Skládací stavebnice kvádrů**

Základ stavebnice tvoří 16 hranolů obdélníkového průřezu se čtveřicí různých výšek. Každá čtveřice je od sebe barevně odlišena. Úkolem dítěte je postupně vložit všechny hranoly podle výšky a barvy do krabice libovolně vedle sebe nebo za sebou. Další možností je určování výškové posloupnosti objektů, počítání objektů, stavění různých jednoduchých staveb. Pomůcka je určena k rozvoji jemné motoriky dětí mladšího školního věku (1. období, elementární ročník). Dále opět podporuje pochopení významu pojmů větší – menší.

Obr. č. 4 – Skládací stavebnice kvádrů (foto autor)

- **Kruhové navlékadlo**

Základ pomůcky tvoří kruhová dřevěná deska, do níž je umístěn válec. Válec je opatřen kolmo vyčnívajícími kolíky o různé délce. Navlékáci objekty tvoří tři kruhy, opatřené zářezy délkově odpovídajícími kolíkům na základním modulu. Pomůcka slouží k nácviku jemné a hrubé motoriky, k procvičování počítání, analýze dle barev, dovednosti navlékání kruhů na pevnou osu, napomáhá k upevnění koordinace oka a myšlení očním kontaktem.

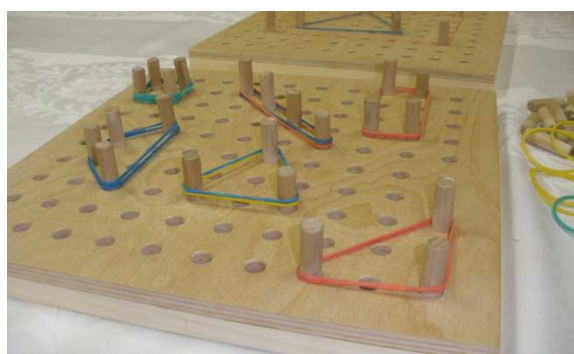

F

Obr. č. 5 – Kruhové navlékadlo (foto autor)

- **Geopanel**

Základ pomůcky tvoří deska, ze spodní části vyztužená po obvodových stranách. V základní desce je vyvrtáno 100 děr o průměru 10 mm. Součástí geopanelu je 20 kolíků, jež se vkládají do vyvrtaných děr geopanelu. Kolíky se do děr vkládají libovolně, tak aby při spojení barevnou gumičkou po obvodu kolíku vytvořily geometrické tvary. Pomůcka slouží k nácviku jemné a hrubé motoriky, k rozvoji představivosti a orientaci v prostoru, dále k vytváření geometrických objektů v rovině dle zadání učitele.

Obr. č. 6 – Geopanel (foto autor)

- **Barevný válec**

Základ tvoří kulatina, na níž je navlečeno 6 válců. Jednotlivé válce jsou rozděleny do šesti samostatných segmentů barevně odlišených. Válce jsou mezi sebou odděleny gumovou podložkou pro snadnější manipulovatelnost. Pomůcka je určena k rozvoji jemné motoriky a určování barev. Podporuje také rozvoj představivosti a tvořivosti.

Obr. č. 7 – Barevný válec (foto autor)

5. Popis rizik

Efektivnímu výstupu užití činnosti hrozí následující rizika:

- nedostatek příležitostí k poznávacím činnostem založeným na vlastní zkušenosti
- převaha zprostředkovaného poznávání světa
- převažující důraz na pamětní učení a mechanickou reprodukci, málo názornosti
- nedostatek času a prostředků pro spontánní hru, k jejímu rozvinutí a dokončení

6. Evaluace cílů

Pedagog průběžně pozoruje řízenou aktivitu dítěte a zaznamenává pokrok do diagnostického listu dle tabulky č. 1 uváděné u tématu „Svět kolem nás I“. Jedná se totiž o navazující baterii aktivit na výše uvedené téma.

Dále učitel realizuje řízený rozhovor s žákem, který vede k jeho sebehodnocení.

Závěr

Jak je patrné z prezentované ukázky, při cílevědomé spolupráci učitelů MŠ a ZŠ je možné strukturovat vzdělávací nabídku tak, aby byla kontinuální a tím efektivní. Naším záměrem nebylo ukázat dogmatické postupy, ale podpořit myšlenku návazného kurikula a společnou snahu učitelů MŠ a ZŠ při kooperaci na záměrném rozvoji dětí předškolního a později mladšího školního věku.

Literatura

1. Provázková Stolinská, Dominika a Miroslav Janu. Klady a zápory strategie partnerství mateřských a základních škol. *Trendy ve vzdělávání*. Olomouc, PdF UP, 2015. (v tisku)
2. Provázková Stolinská, Dominika a Miroslav Janu. Využitelnost specifických materiálně didaktických prostředků ve výchovně vzdělávacím procesu. Olomouc: PdF UP, 2014.
3. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2004. ISBN 80-87000-00-5. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf.
4. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2013. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.

Kontakt

Mgr. Dominika Provázková Stolinská, Ph.D.

Katedra primární a preprimární pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Žižkovo nám. 5, Olomouc, 771 40, dominika.stolinska@gmail.com

RNDr. Miroslav Janu, Ph.D.

Katedra technické a informační výchovy, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Žižkovo nám. 5, Olomouc, 771 40, miroslav.janu@upol.cz